

СВОЄРІДНІСТЬ ВІЯВУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

A Представлено уточнення своєрідності вияву пізнавальної самостійності особистості дитини старшого дошкільного віку. Автором доведено, що пізнавальна самостійність дитини перед шкільного віку є невід'ємною частиною процесу розвитку особистості. Успішність розвитку пізнавальної самостійності дітей старшого дошкільного віку пов'язана з активізацією їх до пізнавальної діяльності на основі вмілої реалізації дидактичних принципів, зокрема, свідомості, активності, самостійності, творчості, врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей в освітньому процесі. Перспективами подальших досліджень передбачаємо науковий аналіз щодо визначення дидактичних умов формування пізнавальної самостійності дітей перед шкільного віку.

Ключові слова: особистість; пізнавальна самостійність; діти старшого дошкільного віку; ігрова діяльність

S Melnyk Vita. The originality of the cognitive independence manifestation of the personality of an older preschool-age child.

The article presents the originality of the cognitive independence manifestation of the cognitive independence of the personality of an older preschool child. The author has proved that the child's cognitive independence in older pre-school age is an integral part of the personal development process. The success in developing the cognitive independence of older pre-school children is related to their activation in educational activities based on the skillful implementation of the following didactic principles as awareness, activity and independence, creativity, considering the age and individual characteristics of children in the educational process. Cognitive independence is based on the inclusion of creative tasks in the educational process with a view to nurturing and developing a culture of thought and the ability to learn independently in the environment. An important condition for the development of the child's cognitive independence is the development of creative thinking, which is ensured not by the child's reproduction of known patterns and actions, namely, the ability of the child to regroup, to consider new things from different points of view, resort to associations. The formation and development of cognitive independence are divided into three levels: low, medium, and high. This sequence will increase cognitive independence. The older pre-school age is the foundation for the development of the basic skills and abilities that a person needs during lifetime. It provides for synergistic development of qualities and processes, reaching the appropriate age of physical and psychological maturity of emotional, intellectual, and voluntary development. It gives the child the opportunity to learn about a new social situation: the transition to systematic schooling, with a new social role for the pupil and the necessary functions and actions that help to learn new educational activities. It is the maturity of cognitive autonomy that ensures success in the development of educational skills in the next stages of school life. Early school-age education is based on the age of a pre-school child and requires appropriate pedagogical interventions. The prospects for further research could be examined by means of scientific analysis to determine the didactic conditions for the development of the cognitive independence of children before school-age.

Key words: personality; cognitive independence; children of old preschool age; play

Мельник Віта Анатоліївна, аспірантка, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Україна

Melnyk Vita, Postgraduate student, Izmail State University of Humanities, Ukraine

E-mail: vita140984@ukr.net

Постановка проблеми. Проблема пізнавальної самостійності дошкільників старшого віку є одним із найважливіших питань у дошкільному вихованні, оскільки самостійність є провідною умовою розвитку та формування розумових якостей дітей, їхньої ініціативності та активності. Пізнавальна самостійність є важливим чинником розвитку особистості дитини.

Саме тому в усіх розділах Базового компоненту дошкільної освіти, що є Державним стандартом дошкільної освіти в Україні, значна увага приділяється розвитку пізнавальної самостійності дітей в освітньому процесі. Формування пізнавальної самостійності дітей передшкільного віку має свої закономірності, пов'язані з віковими особливостями особистості [2].

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Поняття пізнавальної самостійності як важливого чинника навчання, постійно привертає увагу дослідників, оскільки взаємодія людини з навколишнім

світом можлива тільки завдяки її пізнанню та пізнавальній самостійності.

Дослідження проблеми розвитку пізнавальної самостійності розгортались переважно, навколо таких інтересів: пізнавальну самостійність як природне прагнення дитини до пізнання (Я. Коменський, В. Лозова, Д. Локк, Ж. Руссо, К. Ушинський); особливість пізнавальної самостійності та способи її активізації у дітей старшого дошкільного віку (М. Лазарєв, А. Маркова, Ж. Тельнова, Г. Щукіна); як широка категорія, що охоплює різні види діяльності (А. Дьомін, В. Лозова, М. Матюшкін, М. Махмутов, О. Проскура, І. Харламов).

З. Абасов визначав пізнавальну самостійність як одну із форм соціальної активності, що це жива енергійна діяльність, яка спрямовується на виконання конкретного завдання [1].

Т. Садова, А. Рудакова доводять, що формування пізнавальної самостійності дошкільників – це психолого-педа-

гогічна проблема, вона розкриває її роль у становленні та розвитку особистості. За результатами вивчених науково-методичних джерел авторами досліджено й обґрунтовано сутність пізнавальної активності та самостійності особистості. Розкрито особливості формування та виявлення пізнавальної активності у дітей дошкільного віку. Визначено основні риси, компоненти, рівні та напрями формування пізнавальної самостійності дошкільників [13].

Метою статті є подальше уточнення своєрідності вияву пізнавальної самостійності особистості дитини старшого дошкільного віку.

Викладення основного матеріалу дослідження. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що розвиток пізнавальної самостійності є надважливим аспектом у майбутньому розвитку та діяльності людини, який здійснюється протягом усього життя.

Періодом початку становлення особистості є дошкільний вік. У педагогічних і психологічних дослідженнях учені стверджують, що саме в ці роки за умови цілеспрямованого, систематичного та наполегливого виховання закладається основа формування пізнавальної самостійності особистості.

Так, О. Савченко зазначила, що риси пізнавальної самостійності проявляються в прагненні дитини опанувати новий вид діяльності. Пізнавальна самостійність формується, опираючись на включення творчих завдань в освітній процес із метою виховання та розвитку культури мислення, формування здатності до самостійного пізнання в навколишньому середовищі [12].

У дослідженнях Л. Шумей, Т. Сергєєвої доведено, що пізнавальна самостійність – це властивість особистості, що характеризується її прагненням без сторонньої допомоги опанувати знання, розв'язувати пізнавальні задачі з метою наступного перетворення й удосконалення навколишньої дійсності [16].

А. Демидова у формуванні та розвитку пізнавальної діяльності виділяє три рівні: низький, середній і високий. За умови такої послідовності відбувається зростання пізнавальної самостійності.

За низького рівня розвитку, на думку вченої, існує нестійкий інтерес дітей до пізнання чогось нового, незацікавленість, небажання виконання завдань, діяльність лише за наслідуванням дорослого, відмова самостійно працювати. Таким дітям важко сприймати та виконувати вказівки дорослого, складно переключитися з одного виду занять на інший, характерне байдуже ставлення до результатів своєї діяльності. У роботі з такими дітьми вихователь має звернути особливу увагу на те, що вони потребують більше часу на виконання завдання та на переключення з одного виду діяльності на інший [5].

Діти, що належать до середнього рівня розвитку пізнавальної діяльності, мають вже стійкіший інтерес до пізнання та пізнавальної самостійності, намагаються виконати завдання самостійно, але, опираючись на підтримку до-

рослого, внаслідок допитливості. До цієї групи належить найбільша кількість дітей. Вони виявляють інтерес лише в тих ситуаціях, які зумовлюють емоційний інтерес і привабливість. Ця категорія дошкільнят із задоволенням включається у нові види діяльності, але в разі виникнення будь-яких труднощів, відразу втрачають інтерес до даного виду діяльності. Мудрість вихователя в роботі з такими дітьми полягає в тому, щоб не лише допомогти їм включитися у даний вид діяльності, а й підтримувати відповідну емоційну атмосферу впродовж усього заняття. Емоційне піднесення, радість успіху під час виконання завдань спонукає дітей до повторення і закріплення власних досягнень, навіть якщо до цього треба докласти певних зусиль [там само].

Характеризуючи дітей високого рівня прояву пізнавальної діяльності, дослідниця зазначає, що діти працюють із задоволенням і тривалий час, самостійно, без сторонньої допомоги, розв'язують поставлені задачі, шукають власні шляхи виконання, спостережливі, винахідливі, люблять імпровізувати. Спілкуючись з оточуючими, діти цієї групи комунікативні та допитливі. Дошкільнята з високим рівнем розвитку пізнавальної діяльності охоче відгукуються на пропозицію відповісти на запитання. Потрапивши в нову ситуацію, або отримавши нове завдання, такі діти намагаються виконати завдання самостійно, бути першими, кращими. Але саме дітям цієї групи притаманне швидко розчарування через невдачі, відчувають важкість при роботі поруч зі слабшими дітьми [там само, с. 77].

Відзначимо, що сенситивним періодом у розвитку пізнавальної самостійності є саме старший дошкільний вік, коли дитина вчиться чітко усвідомлювати поставлену мету і самостійно шукає шляхи її вирішення. Отже, пізнавальна самостійність дошкільника – складний і багатогранний процес [9].

У роботах Л. Проколієнко [11] виявлено, що для стимулювання розвитку пізнавальної самостійності необхідна мотивація та інтерес. Розвиток пізнавальних процесів і пізнавальних здібностей дітей є рушійною силою пізнавальної самостійності дітей дошкільного віку. Значимо, що розвиток інтелектуальних, творчих і сенсорних здібностей – це і є пізнавальні здібності.

За Т. Піроженко, прояв інтересу дитини до того, що її оточує, є природним і характеризується чіткими параметрами. Ознайомлення з певним предметом свідчать про надмірну увагу, зацікавленість, емоційне відношення, певні дії, спрямовані на з'ясування будови та призначення предмета; постійний потяг до цікавого об'єкта [10].

І. Товкач доведено, що інтереси спрямовують особистість старшого дошкільника на усвідомлення мети діяльності й орієнтують на нові факти, на найглибше відображення дійсності та створення умов для організації такої пізнавальної діяльності, сприяють розвитку як інтересів дитини так і її пізнавальної активності [15].

Важливо відзначити, що вагомий вплив на формування пізнавальної самостійності має спілкування дитини з

дорослими. Під час спілкування дитина засвоює способи керування своєю поведінкою, вміння долати труднощі та орієнтуватися в нових ситуаціях.

На думку вчених важливою умовою розвитку пізнавальної самостійності дитини є розвиток творчого мислення, що забезпечується не відтворенням дитиною відомих зразків, дій, а саме формуванням у неї здатності перегрупувати, розглядати щось нове із різних позицій, вдаватися до асоціацій. Чим більший багаж асоціацій, тим упевненіше почувається дитина, і тим вища її пізнавальна діяльність [7].

О. Вільхова, Н. Манжелій доводять, що вмиле і своєчасне залучення до трудової діяльності дає вихованцям можливість не тільки позитивно ставитися до праці, а й розвивати мисленнєві, пізнавальні й творчі здібності, узагальнювати, встановлювати закономірності, доводити розпочату справу до логічного завершення [4].

Н. Дудник підкреслює, що завдання дорослих полягає у демонструванні своєї побутової чи суспільної праці. Зважаючи на те, що дитина мимоволі спостерігає за працею і виховує відповідне ставлення до неї. Вихователь повинен виховною метою привертати увагу дітей до своєї суспільно-корисної праці, вголос проговорювати її необхідність, обов'язково виконувати з добрим настроєм, заохочуючи за можливості дітей до спільної участі. Адже така діяльність також сприяє розвитку пізнавальної самостійності [6].

Отже, старший дошкільний вік є фундаментом розвитку базових умінь і навичок, необхідних людині впродовж життя. Він передбачає синергійний розвиток якостей і процесів, досягнення відповідної до цього віку тілесної та психологічної зрілості емоційного, інтелектуального, волевого розвитку. Це надає дитині можливість опанувати нові соціальні ситуації, здійснити перехід до систематичного шкільного навчання з новою роллю учня та необхідними функціями та діями, що сприяють оволодінню новою навчальною діяльністю. Саме зрілість пізнавальної самостійності забезпечує успішність розвитку навчальних навичок на наступних етапах шкільного життя. Адже у молодшому шкільному віці розгортається навчальна діяльність, яка спирається на вікові надбання дитини в дошкільному віці та потребує відповідних педагогічних впливів [3].

Дослідники відзначають, що у віці 5–7 років пізнавальна самостійність дітей є рисою особистості, яка проявляється в її ставленні до пізнавальної діяльності, що передбачає прагнення до самостійної діяльності. Пізнавальна самостійність є складним і багатограним явищем, яке має свою структуру, форми прояву та рівні.

О. Лісовець підкреслено, що самостійність особистості розвивається протягом усього життя. Встановлено, що самостійність дитини старшого дошкільного віку проявляється в пізнавальному, емоційно-ціннісному та діяльнісному розвитку [8].

На думку Г. Селевко, для дитини важливою умовою формування пізнавальної самостійності та власне інтересу є ігрові види навчання, що являють собою комплекс вибіркового використання складників, де взаємовідносини набувають характеру взаємодії компонентів, спрямованих на досягнення запланованого дидактичного результату [14].

О. Янкович, Ю. Беднарек, А. Анджеєвська, дослідивши модель ігрового виховання та навчання, роблять висновок, що вона об'єднує в собі такі складники: суб'єкт та об'єкт педагогічної взаємодії; предмет за сумісництвом діяльності; мета навчання; засоби ігрової комунікації [17].

Основою ігрового навчання є гра. Адже вона виступає своєрідною формою діяльності дитини, за допомогою якої дошкільник не тільки наслідує дійсність, а й удосконалює свої здібності. Сутність гри полягає в тому, що в ній важливим є сам процес переживань, пов'язаних із ігровими діями. У процесі ігрової діяльності дитина розвивається емоційно, морально, інтелектуально, а також розвиває власну уяву. За вдалого керівництва з боку вихователя, гра сприяє розвитку пізнавальної самостійності дошкільника [7].

Адже сучасна дошкільна освіта вимагає розвинених і добре підготовлених вихователів. Сучасний педагог повинен проявляти свої вміння та навички, орієнтуючись на вікові та індивідуальні особливості розвитку дітей, організаційні та змістовні характеристики освітнього процесу, який сприятиме розвитку пізнавальної самостійності. Особистісний підхід до організації процесу дошкільної освіти передбачає визначення базових якостей особистості, розвиток її самостійності та активності, ініціативності та креативності як індикаторів ефективності освітнього процесу [2].

У дітей старшого дошкільного віку добре розвинено наочно-дійове, наочно-образне та логічне мислення. Дошкільнята вдаються до наочно-дійового мислення тоді, коли постає завдання, для виконання яких у них не вистачає досвіду. В інших випадках переважають дії з образами. Адже образне мислення лежить в основі мислення дітей передшкільного віку. Діти цього віку вчать підумки уявляти образи реальних об'єктів, предметів, явищ, і підумки планувати свої подальші дії. Формування логічного мислення відбувається в процесі розвитку наочно-образного мислення, що передбачає вміння порівнювати, аналізувати та узагальнювати. Протягом дошкільного віку діти навчаються класифікувати та впорядковувати предмети за ознаками, обчислювати та вимірювати [9].

Ігри, що спрямовані на роботу з логічними завданнями сприяють розвитку допитливості, умінь і навичок пізнавальної самостійності дітей старшого дошкільного віку, логічного мислення; зближення дітей із вихователем; накопичення знань; умінь індивідуально та колективно вирішувати творчі завдання, розвиток умінь домовлятися з однолітками та будувати партнерські відносини; підвищення самостійності дошкільників; розвиток здатності адекватно оцінювати роботу однолітків [там само].

О. Савченко стверджує, що діти, які систематично беруть участь в ігровій діяльності, проявляють допитливість, схильність до нових завдань та оригінальних поглядів на явища, часто ініціюють організацію пізнавальної діяльності одноліткам, намагаються відшукувати, і, як правило, пропонують декілька варіантів вирішення пізнавальних проблем, їхні запитання спрямовані не тільки на предмет і явище, але й на причину, наслідки, дошкільники творчо застосовують набутий досвід при вирішенні різноманітних завдань, відходячи від шаблонів, штампів, які сприяють розвитку пізнавальної самостійності [12].

Отже, в роботі з дітьми старшого дошкільного віку необхідне систематичне включення різних видів ігрової діяльності, які позитивно впливають на розвиток дитини. Така діяльність поєднує в собі можливості впливу на емоційну та логічну сфери, що є необхідністю для утворення міцних взаємозв'язків між необхідними вміннями і навичками, які повинна опанувати дитина цього віку.

Висновки. Аналіз своєрідності вияву пізнавальної самостійності особистості дитини старшого дошкільного віку дозволяє стверджувати, що пізнавальна самостійність дошкільника є невід'ємною частиною процесу розвитку його особистості. Успішність розвитку пізнавальної самостійності дітей передшкільного віку пов'язана з активізацією їх до пізнавальної діяльності на основі вмілої реалізації активності, творчості, свідомості, самостійності, врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей в освітньому процесі.

Отже, виявляється, що розвиток пізнавальної самостійності особистості дитини відбувається в процесі пізнання. Ураховуючи велику кількість педагогічних прийомів розвитку пізнавальної самостійності, зазначимо про складність даного питання та можливість розроблення нових, удосконалення існуючих засобів розвитку даної якості особистості.

Перспективою подальших досліджень убачаємо науковий аналіз визначення дидактичних умов формування пізнавальної самостійності дітей передшкільного віку.

Список використаних джерел

1. Абасов З. А. Познательная активность школьников : монография. Москва : Сов. педагогика, 1989. 43 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / уклад.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінич О. Л. ; за ред. А. М. Богуш. Київ, 2012. 126 с.
3. Богуш А. М. Світ дитинства : комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів. Тернопіль : Мадриць, 2015. 200 с.
4. Вільхова О. Г., Манжелій Н. М. Виховання у дітей дошкільного віку позитивного ставлення до трудової діяльності. *Імідж сучасного педагога* : електрон. наук. фах. журн. 2020. № 2 (191). С. 88–91. URL: <http://isp.poiippo.pl.ua/article/view/215279>
5. Демидова А. С. Формуємо пізнавальну самостійність у старших дошкільників. *Дошкільне виховання*. 2006. № 10. С. 9.
6. Дуднич Н. А. Взаємодія дошкільного навчального закладу із сім'єю : метод. посіб. Умань : ВПЦ «Візаві», 2015. 49 с.
7. Крутий К. Л. Дитина в дошкільні роки: програма розвитку, навчання та виховання дітей. Запоріжжя : ЛІПС, 2004. 268 с.
8. Лісовець О. В. Особливості становлення і розвитку самостійності дитини у дошкільному віці. Ніжин : Ніжинський держ. ун-т ім. Миколи Гоголя, 2018. 28 с.
9. Огнев'юк В. О. Дитина : програма виховання та навчання дітей дошкільного віку. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.

10. Піроженко Т. О. Становлення внутрішньої картини світу дошкільника : монографія. Київ : Ін-т психології ім. Г.С. Костюка, 2012. 236 с.
11. Прокولیєнко Л. М. Формування допитливості у дітей дошкільного віку : бібліотека для батьків. Київ : Рад. школа, 1979. 88 с.
12. Савченко О. Я. Барвистий клубок [Текст] : дивись, міркуй, відповідай: Навчання і розваги: навч. посіб. Київ : Генеза, 1996. 112 с.
13. Садова Т. А., Рудакова А. О. Формування пізнавальної активності дошкільників як психолого-педагогічна проблема. *Молодий вчений*. 2017. № 10. С. 49.
14. Селевко Г. К. Альтернативные педагогические технологии. Москва : НИИ школьных технологий, 2005. 224 с.
15. Товкач І. Є. Формування пізнавальної активності старшого дошкільника у ході мовленнєвих занять. Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2014. 116 с.
16. Шумей Л. Т., Сергеева Т. В. Маленькі дослідники. Організація пошуково-дослідницької діяльності дітей. *Палітра педагога*. 2008. № 3. С. 7–13.
17. Янкович О., Беднарек А., Анджеєвська А. Освітні технології сучасних навчальних закладів : навч.-метод. посіб. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. 212 с.

References

1. Abasov, Z. A. (1989). *Poznavatelnaia aktivnost shkolnikov [Cognitive activity of schoolchildren]*: monografiia. Moskva: Sov. pedagogika [in Russian].
2. Bohush, A. M., Bielenka, H. V., & Bohinich, O. L. (Comps.). (2012). *Bazovyi komponent doshkilnoi osvity [The basic component of preschool education]*. Kyiv [in Ukrainian].
3. Bohush, A. M. (2015). *Svit dytynstva: kompleksna osvitnia prohrama dlia doshkilnykh navchalnykh zakladiv [The world of childhood: a comprehensive educational program for preschool educational institutions]*. Ternopil: Madrivets [in Ukrainian].
4. Vilkhova, O. H., & Manzhelii, N. M. (2020). Vychovannia u ditei doshkilnoho viku pozytyvnoho stavlennia do trudovoi diialnosti [Education of preschool children with a positive attitude to work]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 2 (191), 88-91. Retrieved from <http://isp.poiippo.pl.ua/article/view/215279> [in Ukrainian].
5. Demydova, A. S. (2006). Formuiemo piznavalnu samostiinist u starshykh doshkilnykh vykhovanykh [We form cognitive independence in older preschoolers]. *Doshkilne vykhovannia [Preschool education]*, 10, 9 [in Ukrainian].
6. Dudnyk, N. A. (2015). *Vzaiemodiia doshkilnoho navchalnoho zakladu iz sim'ieiu [Interaction between the preschool and the family]: metod. posib.* Uman: VPTs «Vizavi» [in Ukrainian].
7. Krutii, K. L. (2004). *Dytyna v doshkilni roky: prohrama rozvytku, navchannia ta vykhovannia ditei [The child in preschool years: the program of development, training and education of children]*. Zaporizhzhia: LIPS [in Ukrainian].
8. Lisovets, O. V. (2018). *Osoblyvosti stanovlennia i rozvytku samostiinosti dytyny u doshkilnomu vitsi [Features of formation and development of independence of the child at preschool age]*. Nizhyn: Nizhynskiy derzh. un-t imeni Mykoly Hoholia [in Ukrainian].
9. Ohnev'uk, V. O. (2016). *Dytyna: prohrama vykhovannia ta navchannia ditei doshkilnoho viku [Child: a program of education and training of preschool children]*. Kyiv: Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka [in Ukrainian].
10. Pirozhenko, T. O. (2012). *Stanovlennia vnutrishnoi kartyny svitu doshkilnyka [Formation of the internal picture of the world of the preschooler]*: monografiia. Kyiv: In-t psykholohii imeni H.S. Kostiuka [in Ukrainian].
11. Prokoliienko, L. M. (1979). *Formuvannia dopytyvosti u ditei doshkilnoho viku: biblioteka dlia batkiv [Formation of curiosity in preschool children: a library for parents]*. Kyiv: Rad. shkola [in Ukrainian].
12. Savchenko, O. Ya. (1995). *Barvystyi klubok: Dyvys, mirkui, vidpovidai Navchannia i rozvahy [Colorful tangle: Look, think, answer Learning and entertainment]: navch. posib.* Kyiv: Heneza [in Ukrainian].
13. Sadova, T. A., & Rudakova, A. O. (2017). Formuvannia piznavalnoi aktyvnosti doshkilnykh yak psykholoho-pedahohichna problema [Formation of cognitive activity of preschoolers as a psychological and pedagogical problem]. *Molodyi vchenyi [A young scientist]*, 10, 49 [in Ukrainian].
14. Selevko, G. K. (2005). *Alternativnye pedagogicheskie tekhnologii [Alternative pedagogical technologies]*. Moskva: NII shkolnykh tekhnologii [in Russian].
15. Tovkach, I. Ye. (2014). *Formuvannia piznavalnoi aktyvnosti starshoho doshkilnyka u khodi movlennievnykh zaniat [Formation of cognitive activity of a senior preschooler during speech lessons]*. Odesa: HO «Pivdenna fundatsiia pedahohiky» [in Ukrainian].
16. Shumei, L. T., & Serheieva, T. V. (2008). Malenki doslidnyky. Orhanizatsiia poshukovo-doslidnytskoi diialnosti ditei [Little researchers. Organization of research activities of children]. *Palitra pedahoha [Teacher's palette]*, 3, 7-13 [in Ukrainian].
17. Yankovych, O., Bednarek, A., & Andzheievskia, A. (2015). *Osvitni tekhnologii suchasnykh navchalnykh zakladiv [Educational technologies of modern educational institutions]: navch.-metod. posib.* Ternopil: TNPU im V. Hnatiuka [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 18.04.2021